

Ege Coğrafya Dergisi 27 (2), 2018, 149-166, İzmir-TÜRKİYE
Aegean Geographical Journal, 27 (2), 2018, 149-166, İzmir-TURKEY

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ÜNİVERSİTENİN NÜFUS ARTIŞI VE İLLER ARASI GÖÇLER ÜZERİNE ETKİLERİ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ¹

*The Impacts of University on Population Growth and Inter Provincial Migrations:
The Case of Çanakkale*

Şevket IŞIK²

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü
sevket.i@ege.edu.tr

Mete UĞRAŞ

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı Öğrencisi
meteeugras@gmail.com

(Teslim: 19 Ekim 2018; Düzeltme: 7 Kasım 2018; Kabul: 15 Kasım 2018)
(Received: October 19, 2018; Revised: November 7, 2018; Accepted: November 15, 2018)

Abstract

Particularly after 1990 due to the increase in the number of universities in Turkey, the number of students in higher education has increased. For this reason, "education" has become an important cause of migration especially in population movements between provinces. This situation caused significant changes in both the migration data and urban populations as well as in the economic structure of the urban centers where the universities were located.

The aim of this study is to investigate the effects of Çanakkale Onsekiz Mart University, which was founded in 1992, on the net migration and net migration rates of Çanakkale. Another aim of the study is to determine which changes have occurred in the geographical distribution of net migrations in Çanakkale. In the study, migration data based on permanent residence change were used for 1975-2000, and for after 2008 Address Based Population Registration System (ABPRS) migration data were used.

Today, Çanakkale Onsekiz Mart University, which has more than 50 thousand students, has created a rapid population increase in the province center since its foundation in 1992, and has transformed Çanakkale from an emigration to immigration province. In the province of Çanakkale, while the population growth rate declined between 1975-1990, it has increased continuously since 1990. The net migration rate, which was around -5 per thousand before 1990, increased to 27.4 per thousand in the period 1995-2000, to 29.7 per thousand in 2008-2012 period and to 50.5 per thousand in 2013-2017

¹ Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 3-6 Ekim 2018 tarihleri arasında düzenlenen "TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu"nda "Çanakkale İlinde İç Göçlerin Analizi" başlığı ile sunulan sözlü bildirinin, yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş halidir.

² Sorumlu Yazar/ Corresponding author: Şevket IŞIK / sevket.i@ege.edu.tr

period. These data indicate that Çanakkale recorded significant increases in both emigration and immigration after 1990 when the University was established. The net migration balance, which is negative for the province, turned positive with big differences.

This process has resulted in dramatic changes in the geographical distribution of the net migration of Çanakkale. The province of Çanakkale has lost its population to the Aegean Region especially to the Marmara Region until 1990 and after 1995 it has received a net migration from all regions of Turkey. Most of these migrations are from the provinces of Marmara Region, especially with the effects of Istanbul province.

Keywords: University, population growth, urbanization, internal migration, Çanakkale.

Öz

Türkiye’de özellikle 1990’dan sonra yaşanan üniversiteleşme süreci, bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısını arttırmış ve “eğitim” önemli bir göç nedeni haline gelmiştir. Bu durum, bir yandan üniversitelerin buldukları merkezlerin ekonomik yapısında; bir yandan da hem göç hareketleri hem de kent nüfuslarında önemli değişimler yaratmıştır.

Bu çalışmanın amacı, 1992’de kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin, Çanakkale’nin özellikle net göç miktarı ile net göç hızları üzerindeki etkilerini araştırmak ve net göç hızları açısından ülke içindeki konumunda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktır. Çalışmanın başka bir amacı da, Çanakkale ilinde net göçlerin coğrafi dağılışında hangi değişimlerin oluştuğunu belirlemektir. Çalışmada 1975-2000 yılları arasında daimi ikametgâh değişimine dayalı göç verileri kullanılırken, 2008 sonrası için Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) göç verileri kullanılmıştır.

Günümüzde 50 binin üzerinde öğrenciye ev sahipliği yapan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, kurulduğu 1992 yılından itibaren, hem il merkezinde hızlı bir nüfus artışı yaratmış, hem de Çanakkale’yi göç veren bir ilden göç alan bir ile dönüştürmüştür. 1975-1990 yılları arasında il merkezindeki nüfus artış hızı gerilerken, 1990’dan günümüze kadar sürekli olarak yükselmiştir. 1990 öncesinde % -5 civarında olan net göç hızı, 1995-2000 döneminde % 27,4’e yükselirken; 2008-2012 döneminde % 29,7, 2013-2017 döneminde ise % 50,5’e ulaşmıştır. Bu veriler, Çanakkale’nin üniversitenin kurulduğu 1990 sonrasında ilin negatif olan net göç bilançosunun, büyük farklarla pozitif döndüğünü göstermektedir.

Bu süreç, ilin net göçlerinin coğrafi boyutunda da çarpıcı değişimler yaratmıştır. Çanakkale ili 1990’a kadar, Marmara Bölgesi başta olmak üzere Ege Bölgesi’ne göç verirken, 1995’ten sonra, tüm bölgelerden net olarak göç almıştır. Aldığı bu göçlerin büyük kısmı da İstanbul ilinin etkisiyle Marmara Bölgesi’nden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, nüfus artışı, kentleşme, iç göçler, Çanakkale.

1. Giriş

Türkiye’deki kentleşme olgusunun temel dinamiklerine bakıldığında, kentlerdeki nüfus birikim sürecini hızlandıran faktörlerin çok çeşitli olduğu ve zaman içinde bazı değişimler geçirdiği dikkati çekmektedir. 1950-1980 dönemindeki kentleşme hareketlerine yön veren göçlerin temel niteliğinin, ağırlıklı olarak kırlardan kentlere doğru gerçekleştiği; kamunun öncülüğündeki sanayileşmeye bağlı olarak güçlenen ve sayıları fazla olmayan varış noktalarına yönelik olduğu

söylenbilir. Bu açıdan, 1950-1980 döneminde kırdan kente yönelik göçlerin, hem mevcut kentlerin hızlı nüfuslanmasında, hem de yeni kentlerin ortaya çıkmasında büyük bir rol oynadığını belirtmek mümkündür (Peker, 1999). Kırsal kesimde hızlı nüfus artışı, makineleşme, düşük gelir düzeyi, yetersiz altyapı ve hizmetler ile özdeşleşen itici faktörler ile kentlere erişebilirlik, sosyal ağlar gibi faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan bu göçlerin, sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı, geliştiği merkezlere yönelmesi, Türkiye’deki kentleşme hareketlerinin de temel kaynağını

oluşturmuştur (Tümertekin, 1973; Gedik, 1997). 1950 yılına kadar, genellikle başkent Ankara'ya yönelik bu göçler, izleyen yıllarda İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük kentlere ve Batman, Karabük, Kırıkkale, Ereğli gibi kamunun öncülüğünde yaratılan daha küçük sanayi kentlerine sıçramıştır (Tümertekin, 1968; Işık, 2005).

Türkiye'de kentsel nüfusun miktarında ve artış oranlarında meydana gelen hızlı yükselme, göçlerin kentlerin nüfuslanmasında ne kadar etkili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. 1950'de nüfusun ancak % 19'u kentlerde yaşarken, bu oran 1970'te % 36'ya, 1990'da % 56'ya yükselmiştir. Diğer yandan, 1950'de % 22,5 olan kentsel nüfus artışı, 1955'te % 55,7'ye ulaşmıştır. Bu artışta, doğal nüfus artışından çok kırdan kente göçlerin etkili olduğu ve artışın yarısından fazlasının iç göçlerin bir sonucu olduğu bilinen bir gerçektir (İçduygu ve Sirkeci, 1999; Yakar, 2009).

Sanayi faaliyetleri ve hizmetler sektörünün istihdam olanaklarında yarattığı göreceli çekicilik, Türkiye'nin 1980 sonrasındaki kentleşme sürecinde de rol oynamaya devam ederken; sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak özellikle göç alan sahalarda ve göç nedenlerinde çok önemli değişimler yaşanmıştır. Bugün geleneksel olarak tanımladığımız göç çekim merkezlerine; aslında 1980 öncesinde ortaya çıkmaya başlayan, ancak 1980'li yıllardan itibaren giderek güçlenen Bursa, Antalya, Kocaeli, Mersin, Tekirdağ, Muğla gibi yeni çekim alanları eklenmiştir (Cerit, 1986; Avcı, 1993; Özgür, 1998; Yüceşahin vd. 2004; Akarca ve Tansel 2012 ve 2017).

Türkiye'de sayıları giderek artan yeni çekim alanlarının ortaya çıkması yanında, kentlere göçe neden olan faktörler de çeşitlilik kazanmıştır. Sözelimi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, özellikle 1990-2000 döneminde daha çok kırsal alanlarda yoğunlaşan terör olaylarının, bölge kentlerine yönelik büyük bir göç dalgası yaratması bu faktörler arasında yer almaktadır (Özgür, 2003; Işık, 2005; Yüceşahin ve Özgür, 2006). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün "Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması"nda, 1986-2005 dönemini kapsayan yirmi yıllık sürede güvenlik nedenleriyle meydana gelen göçlerin yaklaşık yüzde 80'inin kırsal çıkışlı olduğu belirtilirken; söz konusu göçlerin yüzde 66,3'ünün terör eylemlerinin en

yoğun olduğu 1991-2000 döneminde olduğu belirtilmektedir (TGYONA 2006).

Türkiye'deki kentleşme sürecini etkileyen ve kentlerin nüfus artışlarında yeni bir dinamizm yaratan bir başka aktör de turizm olmuştur. 1985 sonrasında Türkiye'nin güney kıyılarında turizmin yarattığı geniş istihdam olanakları, başta Antalya olmak üzere Muğla, Alanya, Marmaris, Fethiye ve Manavgat gibi merkezlerin hızlı bir nüfuslanma sürecine girmelerinde belirleyici olmuştur (Özgür, 2003; Işık, 2005; Akarca ve Tansel 2012 ve 2017; Işık ve Zoğal, 2017).

Türkiye'deki kentlerin nüfuslanma sürecine ve özellikle göçe ilişkin verilere bakıldığında, yeni kurulan üniversitelerin de, bazı kentlerin hızlı nüfuslanmasında ve illerin iç göçlerdeki konumunda yeni bir dinamizm yarattığı görülmektedir (Sargın, 2006; Işık, 2008a, 2008b ve 2009; Yakar, 2009 ve 2013). Başka bir anlatımla üniversiteler, hem yeni bir göç nedeni oluşturmaları açısından, hem de göçün mekânsal dağılımında giderek önemli bir faktör olmaya başlamışlardır. Üniversitelerin bu konudaki etkisi, öncelikle üniversitelerin ve bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısının artışıyla doğrudan ilişkilidir. 1950 öncesinde, Türkiye'de ikisi İstanbul'da (İstanbul Üniversitesi ve İTÜ) diğeri Ankara'da (Ankara Üniversitesi) olmak üzere 3 üniversite bulunurken (YÖK, 2005), 2008 yılında üniversitesi olmayan il kalmamış ve kamu üniversitesi sayısı 94'e yükselmiştir (Toprak, 2017). 2017 yılında ise Türkiye'deki üniversite sayısı 134'ü devlet 73'ü vakıf olmak üzere toplam 207'ye ulaşmıştır (<https://istatistik.yok.gov.tr/>).

Üniversite sayılarındaki artış ile birlikte, yükseköğrenime katılan öğrenci sayısında da çok büyük artışlar yaşanmıştır. 1975-1976 öğretim döneminde Türkiye'de örgün öğretime katılan öğrenci sayısı 232 bin civarındayken, bu sayı 2000-2001 öğretim döneminde 984 bini aşmış, 2016-2017 döneminde ise 3.2 milyonu geçmiştir (Tablo 1). Lisansüstü öğrenciler de dahil edildiğinde örgün eğitimdeki öğrenci sayısı 3.8 milyonu bulmaktadır.

Üniversite sayısı ve öğrenci sayısındaki artışın en önemli sonuçlarından biri, doğrudan veya dolaylı harcama ile istihdam üzerindeki ekonomik etkileri olmuştur. Bu durum, üniversitelerin ekonomik etkileri konusunda hem uluslararası düzeyde (Caffrey ve Isaacs 1971,

Brownrigg 1973, Elliott, Levin ve Meisel 1988, Felsenstein 1996, Huggins ve Cooke 1997, Brown ve Heaney 1997, Martin 1998, Blackwell vd. 2002, Steinacker 2005, Siegfried vd 2007, Carroll and Smith 2006, Goldstein ve Drucker 2006, Tavoletti 2007, Taylor v.d, 2008, Drucker ve Goldstein, 2007); hem de Türkiye’de geniş bir literatür oluşmasında belirleyici olmuştur (Atik, 1999; Erkekoğlu, 2000; Çınar ve Emsen, 2001; Karataş, 2002; Tutar, 2005; Sargın, 2006; Ada ve Bilgili, 2008; Işık, 2008a ve 2008b; Dalğar v.d., 2009; Görkemli, 2009; Çalışkan, 2010; Yılmaz ve Şeker, 2011; Öztürk v.d, 2011; Selçuk ve Başar, 2012; Soysal v.d., 2012; Akengin ve Kaygı, 2013; Yayar ve Demir, 2013; Demireli ve Taşkın, 2013; Tatlı, 2014; Kaya, 2014; Çayın ve Özer, 2015; Korkmaz, 2015; Savaş-Yavuzçehre, 2016).

Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi, üniversiteler sadece ekonomik etkileri ile değil, buldukları illerin nüfus artışı ve göç verileri

üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Nitekim 1995-2000 döneminde Türkiye’de iller arasında yer değiştiren nüfusun göç etme nedenlerine göre, “eğitim” amaçlı göçler % 12’lik bir orana sahipken (TÜİK, 2005) bu rakam 2011 yılında % 23 gibi yüksek bir düzeye ulaşmıştır (TÜİK, b). Bu açıdan, Türkiye’deki üniversiteler, buldukları kentlerin nüfus miktarında, yaş yapısında, göç verilerinde çarpıcı değişimler yaratan bir güç haline gelmiştir.

Bu çalışmada, 1992’de kurulan Onsekiz Mart Üniversitesi’nin, Çanakkale’nin özellikle göç verileri üzerindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Başka bir ifadeyle, üniversitenin kurulmasının, Çanakkale’nin iç göç verilerini ve nüfus artışı hangi yönde etkilediği, iller arası net göçlerdeki konumunda ne gibi değişimler yarattığı, net göç kazancının coğrafi dağılımında ve boyutunda hangi değişimlere neden olduğu sorularına yanıt aranacaktır.

Tablo 1- Türkiye’de yükseköğretimdeki örgün öğrenci sayıları.

(İllerarası nüfus hareketlerine katılmadıkları için AÖF, uzaktan eğitim öğrencileri kapsam dışında tutulmuştur)

Table 1- The number of students in formal higher education in Turkey.

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖRGÜN ÖĞRENCİ SAYISI			
	Lisans+Önlisan	Yüksek Lisans Doktora	TOPLAM
1975-1976*	232.090	?	232.090
1980-1981*	227.627	?	227.627
1985-1986**	350.351	?	350.351
1990-1991**	434.748	?	434.748
1995-1996**	690.677	86.298	776.975
2000-2001***	984.648	107.157	1.091.805
2005-2006***	1.356.117	187.728	1.543.845
2010-2011***	1.885.661	217.502	2.103.163
2016-2017****	3.258.792	541.518	3.800.310

Kaynak: *Doğramacı 1988, ** YÖK 1996,

***ÖSYM 2000-2001, 2005-2006 ve 2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri,

**** Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

2. Veri ve Yöntem

Araştırmada iki farklı veri kullanılmıştır. Bunlardan ilki genel nüfus sayımlarından elde edilen daimi ikamet değişikliğine dayalı veriler olup, 1975-2000 yılları arasında beşer yıllık dört dönemi kapsamaktadır. Diğer veriler ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileridir.

Yıllık olarak yayınlanan bu veriler 2008-2012 ve 2013-2017 dönemleri şeklinde gruplandırılmış ve böylece önceki verilerle karşılaştırılması için zamansal bir bütünlük sağlanmıştır.

Göç verilerinin yorumlanmasında öncelikli olarak Çanakkale’nin net göç miktarları ve net göç hızları incelenmiştir. Buna ek olarak, Çanakkale’nin net göç hızları açısından, iller

arasındaki konumunda meydana gelen değişimler ele alınmıştır. Daha sonra tüm illerin, göç etkinliği (Demographic Effectiveness) oranları elde edilmiştir. Göç etkinliği, göçlerin nüfus artışı veya nüfusun yeniden dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koymak için yaygın olarak kullanılmakta olup, net göçlerin toplam göç hacmine (içeriye göç + dışarıya göç) oranlanmasıyla elde edilmektedir (Stillwell vd., 2000; Yakar, 2012 ve 2013). Son aşamada, Çanakkale ilindeki net göçlerin coğrafi boyutunda iller ve bölgeler düzeyinde meydana gelen değişimler her dönem için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

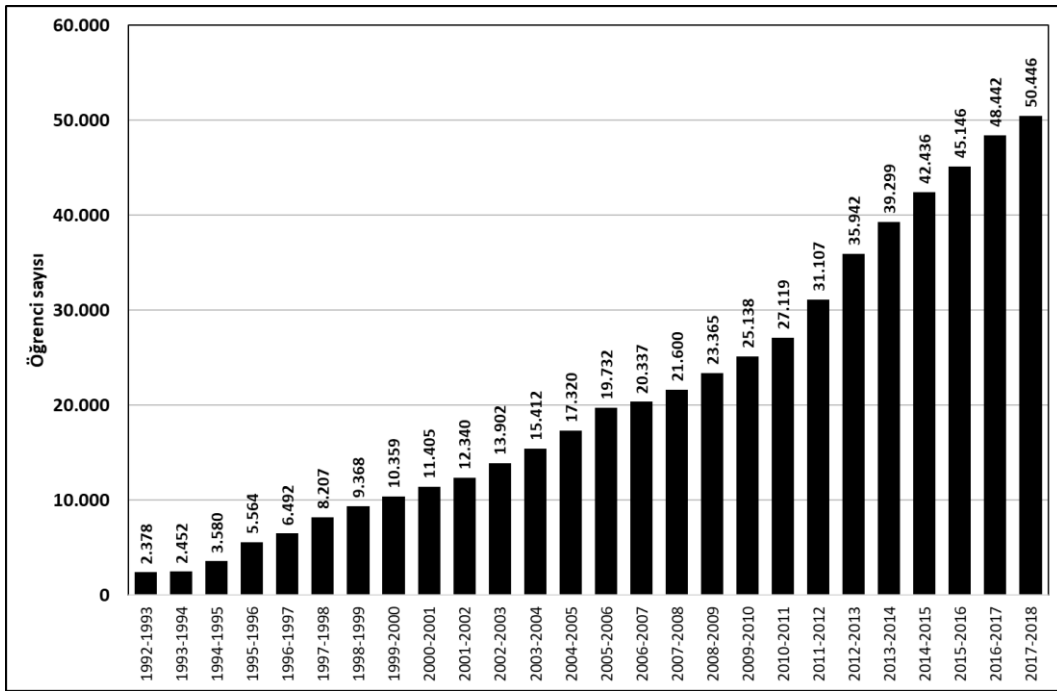
3. Bulgular

3.1. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin Kuruluşu ve Öğrenci Sayısındaki Artış

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin, ilin göç verileri ve özellikle il merkezindeki nüfus artışı üzerindeki doğrudan etkisi, hiç kuşkusuz,

öğrenci sayısının artışıyla mümkün olmuştur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi 3 Temmuz 1992'de, 3837 Sayılı Kanunla kurulmuş ve 1992-1993 Eğitim-Öğretim yılında Trakya Üniversitesi'nden devredilen Çanakkale Eğitim Fakültesi, Çanakkale Meslek Yüksekokulu ve Biga Meslek Yüksekokulu ile eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. 1992-1993 akademik yılında 2.378 öğrenci ile eğitim-öğretime başlayan üniversitede, yeni fakülteler, bölümler ve enstitülerin kurulması ile öğrenci sayısı hızla artmıştır. 1999-2000 eğitim döneminde 10 bini, 2006-2007 eğitim öneminde 20 bini geçen öğrenci sayısı, 2017-2018 eğitim döneminde 50.446 kişiye ulaşmıştır (Şekil 1).

Öğrenci sayısındaki bu artışın ildeki dağılımında, il merkezinin belirgin bir üstünlüğü bulunmaktadır. 50.446 öğrencinin 32.504'ü (% 64) il merkezinde yer alırken, 17.942'si (% 36) başta Biga olmak üzere ilçelerde öğrenim görmektedir (Şekil 2).

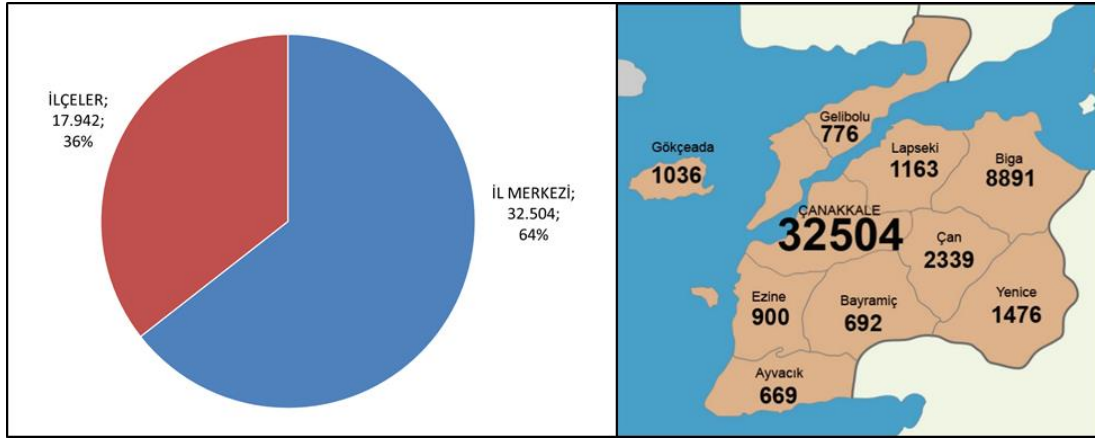

Şekil 1- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde öğrenci sayısındaki artış (1992-2018).

(Kaynak: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı:

<http://ogrenciisleri.comu.edu.tr/istatistikler/yillara-gore-ogrenci-sayilari.html>)

Figure 1- Growth in the number of students in Çanakkale Onsekiz Mart University.

Şekil 2- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencilerinin yerleşim birimlerine dağılımı (2018).

Figure 2- Distribution of students in Çanakkale Onsekiz Mart University (2018).

3.2. Çanakkale İl Merkezi Nüfusunun Gelişimi

Çanakkale nüfusu incelendiğinde, hem il toplam nüfusu hem de il merkezi³ nüfusunda sürekli bir artışın olduğu gözlenmektedir. Genel nüfus sayımı verilerine göre 1965'te 350 bini aşan il nüfusu, 1990'da 432 bin, 2000 yılında ise 464 bin kişiyi geçmiştir. ADNKS verilerine göre 2010'da 490 bini geçen il nüfusu, 2017'de 530.417 kişiye ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2- Çanakkale ilinin toplam ve il merkezi nüfuslarının 1965-2017 yılları arasındaki değişimi.
Table 2- Growth of the population in provincial center and province in Çanakkale.

YILLAR	İL TOPLAM NÜFUSU	İL MERKEZİ NÜFUSU
1965	351.042	23.514
1970	360.764	27.990
1975	370.824	32.227
1980	391.568	42.470
1985	420.525	51.463
1990	432.263	58.277
2000	464.975	83.728
2010	490.397	117.860
2017	530.417	158.398

³ İl merkezi nüfusuna, Kepez belde belediyesi nüfusu dahil edilmiştir.

Üniversite kurumlarının önemli bir kısmının il merkezinde yer alması nedeniyle, üniversitenin nüfus artışı üzerindeki etkisinin, il merkezi nüfusunda daha somut olarak izlenebildiği görülmektedir. Nitekim il nüfusunun yıllık ortalama artış hızları, % 5-14 arasında değişmekteyken, il merkezindeki nüfus artış hızları özellikle 1990'dan sonra yükselişe geçmiştir (Şekil 3).

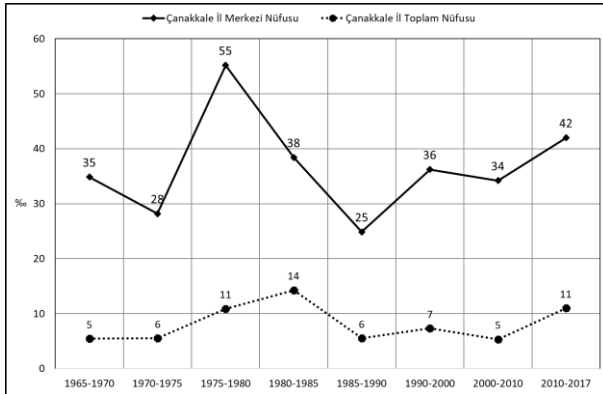
Şekil 4 incelendiğinde Çanakkale il merkezi nüfusunun 1965'ten günümüze sürekli arttığı, ancak 1990 yılından sonra artış eğiliminin ivme kazandığı gözlenmektedir. 1965 yılında 23.514 kişi olan nüfus 1990 yılında 58 bini, son genel nüfus sayımının yapıldığı 2000 yılında ise 83 bin kişiyi aşmıştır.

ADNKS verilerine göre 2010 yılında 117 bini geçen kent nüfusu, 2017 yılında 158.398 kişiye ulaşmıştır (Tablo 2, Şekil 4). Çanakkale kenti nüfusunun gelişimi incelendiğinde, kentin nüfus dinamiklerinde iki temel unsurun rolü olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki kentte bulunan askeri birlikler ve ikincisi 1992'de Onsekiz Mart Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Askeri birlikler kentteki nüfus dinamiklerinde, 1990'a kadar daha önemli bir role sahipken, 1990'dan sonra üniversitenin etkisi çok daha güçlü bir şekilde kendini hissettirmiştir.

İl Merkezi nüfusunun 1965-1990 yılları arasındaki artış hızının, 1975-1980 dönemi dışında % 25-40 arasında değiştiği, ancak 1975-1980 döneminde % 55 gibi yüksek bir hızla arttığı görülür. Bu dönem, 1965'ten günümüze il merkezi

nüfusunun en hızlı artış kaydettiği dönem olarak dikkati çekmektedir (Şekil 3 ve 4). 1975-1980 yılları arasında gerçekleşen bu yüksek nüfus artışında, kentteki askeri birliklerin önemli rol oynadığına işaret eden bulgular söz konusudur. Bu bulgulardan en önemlisi özellikle 20-24 yaş grubunda erkek ve kadın nüfus arasındaki dengesizliktir. 1975 yılında, il merkezinde büyük bir kısmı asker nüfusun da yer aldığı 20-24 yaş grubunda 3.952 erkek nüfus fazlası varken, bu rakam 1980 yılında 6.445'e yükselmiştir. Söz konusu rakamlar, Çanakkale il merkezi nüfusunda 1990 yılına kadar asker nüfusun önemli bir belirleyici olduğunu ifade etmektedir.

Bununla birlikte bulgular, 1990 sonrasında, bir başka ifadeyle, üniversitenin kurulmasından sonra, kentin nüfus miktarı ve artış hızlarında çok önemli değişimlere işaret etmektedir. 1975'ten 1985'e kadar azalma eğilimi gösteren kentsel nüfus artış hızı 1990'dan sonra yükselişe geçmiştir; 1990-2000 döneminde % 36, 2000-2010 arasında % 34, 2010-2017 döneminde % 42'ye ulaşmıştır (Şekil 3 ve 4).

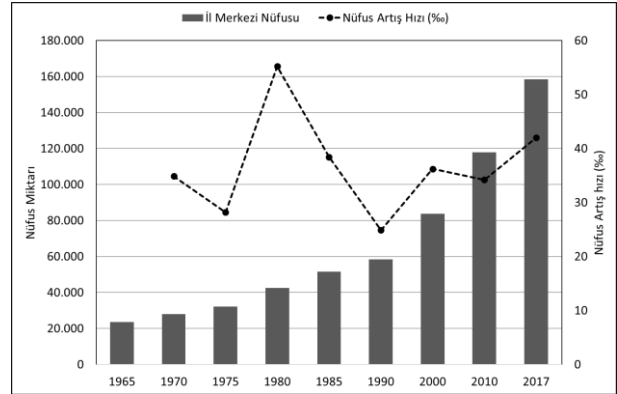

Şekil 3- Çanakkale'de il merkezi ve il toplam nüfusunun artış hızları.

Figure 3- The population growth rates in provincial center and province in çanakkale.

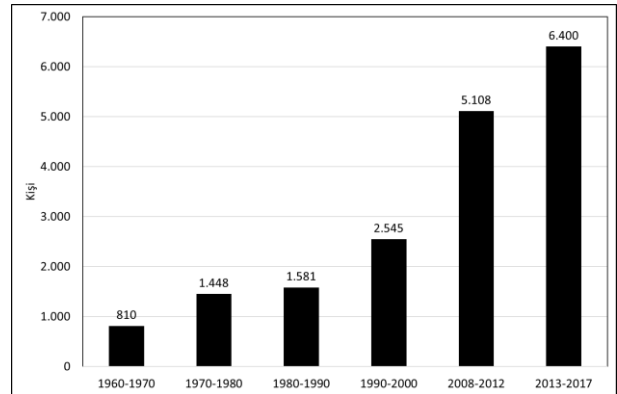
Üniversitenin kurulmasını izleyen dönemde Çanakkale il merkezindeki nüfus artışında gözlenen hızlı büyümeyi ortaya koyan bir başka veri de, dönemler içinde meydana gelen yıllık ortalama mutlak nüfus artışıdır. Bulgular, kent nüfusunda yıllık ortalama mutlak nüfus artışının, 1990'dan sonra çok ciddi büyüme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim 1990'dan önce kent nüfusu her yıl ortalama 1.500 kişi civarında artarken; bu rakam 2008-2012 döneminde 5.108,

2013-2017 döneminde 6.400 kişiye ulaşmıştır (Şekil 5).

Şekil 4- Çanakkale il merkezi nüfusunun gelişimi ve yıllık ortalama artış hızları (1965-2017).

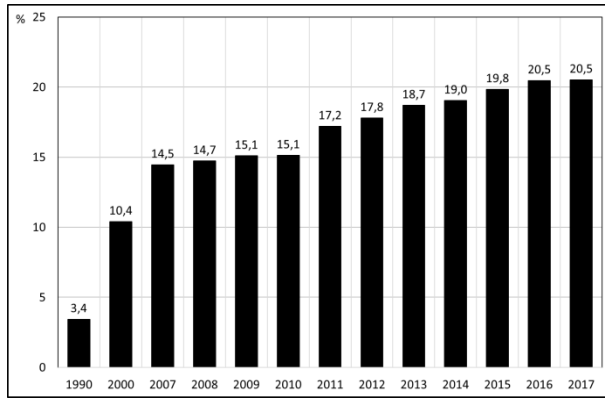
Figure 4 -Population growth and annual average growth rates in Çanakkale province center.

Şekil 5- Çanakkale il merkezi nüfusunda yıllık ortalama mutlak nüfus artış miktarları (1960-2017).

Figure 5- Annual average absolute population growth in Çanakkale province center (1960-2017).

Tüm bu veriler, il merkezindeki nüfus artışının 1990 sonrasında, önceki döneme göre çok farklı bir seyir izlemeye başladığını ortaya koymaktadır. 1990'dan sonraki bu artışta, il merkezindeki öğrenci sayısının giderek artması belirleyici olmuştur. 2000 yılında üniversite öğrencilerinin kent nüfusundeki payı % 10,4 iken 2010 yılında % 15, 2017 yılında % 20,5 olmuştur (Şekil 6). Ancak, il merkezi nüfusunda 1990'dan sonra gözlenen artışta, sadece öğrenci sayısındaki büyüme değil, akademik ve idari personel sayısındaki artış ile üniversitenin doğrudan veya dolaylı istihdam etkisinin de payı olduğu söylenebilir (Çalışkan ve Sarış 2008).

Şekil 6- Çanakkale il merkezi nüfusunda Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencilerinin oranı.

Figure 6- The share of Onsekiz Mart University students in population of Çanakkale city center.

3.3. Çanakkale'nin İller Arası Göçlerdeki Konumu

Çanakkale ilinin iç göç verileri, üniversitenin kurulmasından sonra çok önemli değişimler yaşandığını göstermektedir. Bu değişimlerden ilki Çanakkale'nin hem aldığı hem de verdiği göç miktarındaki artıştır. Ancak en önemli değişim, Çanakkale'nin göç veren bir ilden, göç alan bir il konumuna gelmesidir. Çanakkale'nin 1975-1990 yılları arasındaki üç döneme ait daimi ikametgâh değişimine dayalı göç verileri incelendiğinde, ilin negatif bir göç bilançosuna ve net göç hızlarına sahip olduğu görülür. Örneğin 1975-1980 döneminde 21.095 kişi göç alan Çanakkale, aynı dönemde 22.503 kişi göç vermiş ve net göçü -1.408 olmuştur. 1975-1980 dönemini izleyen iki dönemde de buna yakın değerlerin yaşanması, Çanakkale'yi 1975-1990 döneminde net göç miktarının ve hızının negatif olduğu bir il konumunda bırakmıştır (Tablo 3, Şekil 7).

Daimi ikametgâh değişikliğine dayalı 1995-2000 (Kahraman, 2006) ve ADNKS'nin 2008-2012 ve 2013-2017 dönemine ait verileri, Çanakkale'nin iç göçler açısından yeni bir döneme girdiğine işaret etmektedir. 1975-1990 döneminde düşük göç hacmi ve negatif göç bilançosu, yerini büyüyen bir göç hacmine ve pozitif bir göç bilançosuna bırakmıştır. Nitekim 1995-2000 daimi ikamet değişikliğine dayalı veriler ilin toplam göç hacminin 74.145 kişiye yükseldiğini ortaya koyarken, Çanakkale'nin aldığı net göç 11.491 kişi olmuştur. ADNKS'ne ait veriler de ilin hem

toplam göç hacminde hem de net bilançosundaki bu değişimin devam ettiğini göstermektedir. 2008-2012 döneminde 163.375 kişi olan toplam göç hacmi 2013-2017 döneminde 230.842 kişiye yükselmiştir. Çanakkale'nin net göç kazancı 2008-2012 döneminde 14.445, 2013-2017 döneminde ise 26.148 kişiye ulaşmıştır (Tablo 3, Şekil 7).

1990 öncesinde % -5 civarında olan net göç hızı, 1995-2000 döneminde % 27,4'e yükselirken; 2008-2012 döneminde % 29,7'ye, 2013-2017 döneminde ise % 50,5'e ulaşmıştır. Bu veriler, Çanakkale'nin üniversitenin kurulduğu 1990 sonrasında hem aldığı hem de verdiği göçlerde önemli artışlar kaydettiğini, ilin negatif olan net göç bilançosunun, büyük farklarla pozitive döndüğünü göstermektedir.

Çanakkale ilinin, iç göç verilerinde 1990 sonrasında yaşanan bu değişim; ilin Türkiye'de iller arası göçlerdeki konumuna da güçlü bir şekilde yansımıştır. Üniversitenin kurulmasından önceki üç dönemi temsil eden 1975-1990 arasında, net göç hızları açısından Türkiye sıralamasında 20-23. sıralarda yer alan Çanakkale, 1995-2000 döneminde 9, 2008-2012 döneminde 10 ve 2013-2017 döneminde ise 5. sıraya yükselmiştir (Tablo 4). Çanakkale'nin göç alan bir il dönüşmesi, net olarak göç verdiği illerin sayısında da ciddi bir gerileme yaratmıştır. 1990 öncesinde Çanakkale, 20'den fazla ille göç verirken, bu sayı 1995-2000 ve 2008-2012 dönemlerinde 9'a, 2013-2017 döneminde ise 2'ye inmiştir (Tablo 5 ve Şekil 9).

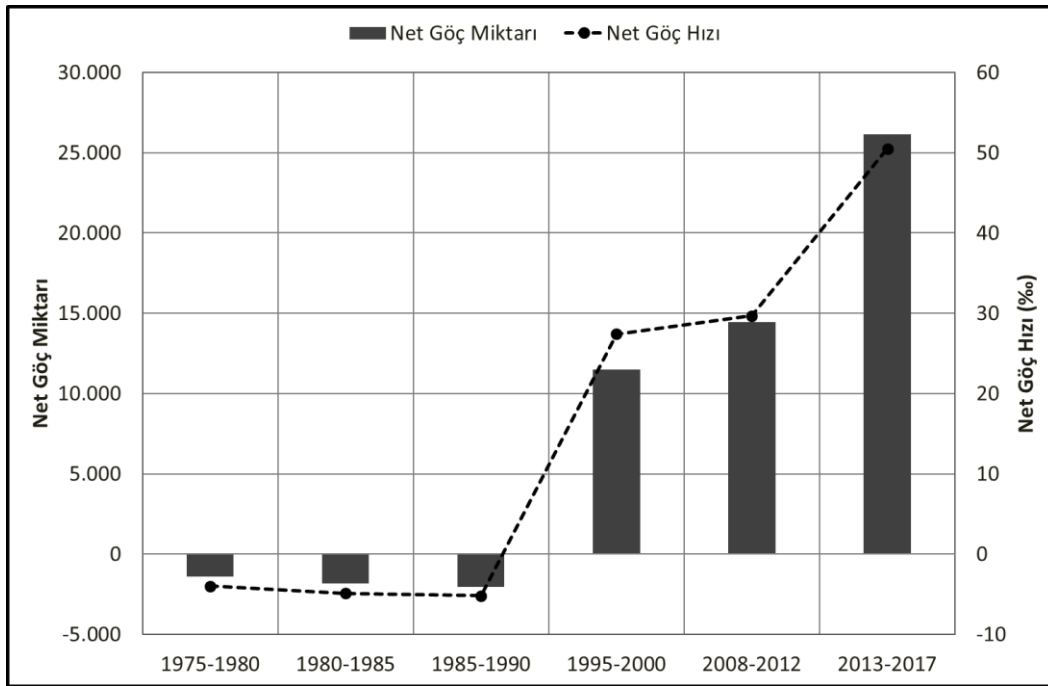
Çanakkale ilinin net göç hızlarındaki büyüme, göç etkinlik oranları ile de örtüşmektedir. Net göçlerin toplam göç hacmine (içeriye göç + dışarıya göç) oranlanmasıyla elde edilen göç etkinliği/etkililiği, -100 ve +100 arasında değişen yüzde oranlar ile gösterilir. Yüksek (negatif veya pozitif) değerler göçün, nüfusun yeniden dağılımı için etkin bir mekanizma olduğunu, sifıra yakın değerler ise net göçün nüfusun yeniden dağılımında nispeten daha az etkili olduğunu gösterir (Stilwell vd., 2000; Yakar, 2012 ve 2013). 1975-1990 arasındaki üç dönemde, Çanakkale ilinin göç etkinlik oranı % -3 civarında seyrederken, 1995-2000 döneminde % 15,5'e yükselmiştir. Çanakkale'nin Türkiye'de illerin göç etkinlik oranına göre sıralamasındaki yeri de, tıpkı net göç hızlarında olduğu gibi 1990'dan sonra değişmiştir. Çanakkale 1975-1990 arasındaki 3 dönemde göç etkinlik oranı açısından Türkiye'de

22. sırada yer alırken, 2013-2017 döneminde 8. sıraya kadar yükselmiştir (Tablo 6). Başka bir deyişle net göçler, Çanakkale'nin 1990 yılından sonraki nüfus artışında pozitif yönde bir etki göstermiştir.

Tablo 3- Çanakkale ilinin aldığı, verdiği göç miktarları, net göçleri ve net göç hızları (1975-2017).
Table 3- The number of in-migration, out-migration, net migration in Çanakkale.

	ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ	NET GÖÇ HIZI (%)
1975-1980	21.095	22.503	-1.408	-4,0
1980-1985	24.974	26.808	-1.834	-4,9
1985-1990	27.428	29.470	-2.042	-5,2
1995-2000	42.818	31.327	11.491	27,4
2008-2012	88.910	74.465	14.445	29,7
2013-2017	128.495	102.347	26.148	50,5

Kaynak: KOCAMAN 2008, DİE 1985 ve 1989, TÜİK 2005 ve ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Şekil 7- Çanakkale ilinin net göç miktarları ve net göç hızları (1975-2017).

Figure 7- The number of net migration and net migration rates in Çanakkale (1975-2017).

Üniversitenin, Çanakkale'nin iç göç verileri üzerindeki en somut etkisi, il merkezi nüfusunda gözlenmektedir. 1985-2000 arasındaki 15 yıllık dönemde Çanakkale il merkezi nüfusunun doğum yerleri incelendiğinde, başka ilde doğanların oranı % 40'ın altındayken, 2015 yılında bu değer % 46'ya yükselmiştir (Tablo 7). İl merkezinin aldığı göç miktarındaki değişimler de, Onsekiz Mart

Üniversitesi'nin, kentin nüfus dengelerinde önemli bir aktör haline geldiğine işaret etmektedir. Nitekim 1975-1990 yılları arasında Çanakkale il merkezinin başka illerden aldığı göç miktarı 6 bin kişi civarındayken, 1995-2000 döneminde, bu rakam 14 bini aşmıştır (Şekil 8).

Tablo 4- Çanakkale ilinin Türkiye’de net göç hızları sıralamasındaki yeri.
 Table 4- The place of Çanakkale in the ranking in terms of net migration rates in Turkey.

SIRA	1975-1980		1980-1985		1985-1990		1995-2000		2008-2012		2013-2017	
	İller	Net göç hızı %	İller	Net göç hızı %	İller	Net göç hızı %	İller	Net göç hızı %	İller	Net göç hızı %	İller	Net göç hızı %
1	Kocaeli	113	Kocaeli	67	Kocaeli	108	Tekirdağ	97	Tekirdağ	90	Tekirdağ	106
2	İzmir	74	İstanbul	60	İstanbul	108	Muğla	70	Yalova	70	Yalova	75
3	İstanbul	73	Mersin	56	Antalya	90	Antalya	64	Antalya	62	Kocaeli	68
4	Bursa	61	İzmir	42	Mersin	68	Bilecik	58	Eskişehir	49	Gümüşhane	65
5	Mersin	57	Bursa	41	İzmir	64	İstanbul	46	Kocaeli	47	Çanakkale	51
6	Antalya	27	Antalya	33	Bursa	62	Bursa	45	Ankara	40	<i>Eskişehir</i>	51
7	Ankara	21	Adana	16	Tekirdağ	47	İzmir	40	Muğla	36	Muğla	48
8	Hatay	20	Eskişehir	16	Muğla	33	Isparta	31	Bursa	32	Antalya	44
9	Aydın	17	Aydın	15	Aydın	27	Çanakkale	27	Çankırı	31	Karabük	43
10	Tekirdağ	17	Sakarya	13	Ankara	25	Ankara	26	Çanakkale	30	Bolu	38
11	Eskişehir	16	Ankara	13	Manisa	21	Aydın	25	İstanbul	23	Ankara	32
12	Kayseri	16	Tekirdağ	10	Bilecik	20	Şırnak	22	Bolu	23	Aydın	32
13	Manisa	11	Bilecik	8	Adana	16	Denizli	20	İzmir	21	Bursa	31
14	Zonguldak	11	Manisa	7	Denizli	15	Kırklareli	18	Sakarya	19	Sakarya	30
15	Sakarya	9	Muğla	7	Batman	14	Eskişehir	15	Düzce	17	Düzce	29
16	Muğla	4	Hatay	6	Eskişehir	11	Mersin	12	Karabük	16	Kırklareli	28
17	Kütahya	1	Balıkesir	4	Sakarya	10	Düzce	8	Kayseri	14	Bilecik	26
18	Adana	1	Denizli	3	Balıkesir	5	Balıkesir	5	Aydın	14	İzmir	25
19	Bolu	-1	Kütahya	0	Karaman	5	Yalova	3	Bilecik	11	Kastamonu	20
20	Gaziantep	-2	Çanakkale	-5	Uşak	2	Manisa	3	Gaziantep	9	Bayburt	18
21	Bilecik	-3	Gaziantep	-5	Gaziantep	0	Gaziantep	3	Balıkesir	9	Denizli	18
22	Çanakkale	-4	Nevşehir	-6	Hatay	-4	Konya	1	Isparta	8	Giresun	18
23	Uşak	-5	Konya	-7	Çanakkale	-5	Kocaeli	0	Burdur	7	Balıkesir	16
24	Denizli	-6	Kayseri	-7	Aksaray	-8	Kütahya	-2	Gümüşhane	6	Uşak	11
25	Konya	-8	Hakkari	-8	Bolu	-9	Niğde	-2	Kırklareli	3	Balıkesir	11

Tablo 5- Çanakkale’nin göç verdiği il sayısındaki değişimler.
 Table 5- The number of provinces where Çanakkale lost population.

DÖNEMLER	TOPLAM İL SAYISI	NÜFUS KAYBETTİĞİ İL SAYISI
1975-1980	66	26
1980-1985	66	19
1985-1990	72	24
1995-2000	80	9
2008-2012	80	9
2013-2017	80	2

Tablo 6- Çanakkale'nin göç etkinlik oranları ve Türkiye'de iller arasındaki sıralamasındaki değişimler.
Table 6- Demographic effectiveness of Çanakkale and ranking between provinces in Turkey.

DÖNEMLER	GÖÇ ETKİNLİK ORANLARI (%)	İLLER ARASINDAKİ SIRALAMASI
1975-1980	-3,2	22
1980-1985	-3,5	20
1985-1990	-3,6	22
1995-2000	15,5	10
2008-2012	8,8	9
2013-2017	11,3	8

1995-2000 döneminde illerin aldığı göçlerin nedenlerine göre dağılımı da, Çanakkale ilinde net göçlerin 1990 sonrasında artış kaydetmesinde Onsekiz Mart Üniversitesi'nin rolünü ortaya koymaktadır. 1995-2000 döneminde Çanakkale il bütünü 42.818 kişi göç alırken, bunun 6.947'si (% 16,2) eğitim amaçlı göçlerden oluşmaktadır (TÜİKa 2005). Bununla birlikte, % 80'i erkek nüfustan (muhtemelen asker nüfus) oluşan "diğer" göç nedenleri hariç tutulduğunda, eğitim amaçlı göçlerin oranı % 24'e yükselmektedir (Tablo 8).

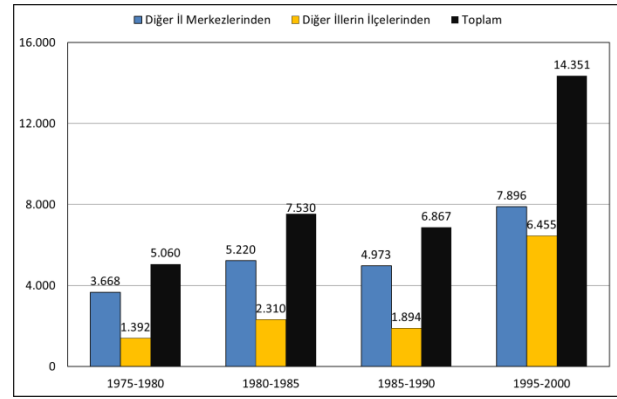
İldeki üniversite öğrencilerinde görülen artışın da buna paralel olduğu görülmektedir. 1994-1995 öğretim yılında 3.580 olan öğrenci sayısı % 284'lük artışla, 1999-2000 öğretim yılında 10.359'a yükselmiştir. İlin net göçleri üzerinde, öğrenci sayısındaki artışın rolü büyük olmakla birlikte, üniversitenin doğrudan veya dolaylı etkileri de önemlidir. Üniversitenin gerek

akademik gerek idari işlerde yarattığı doğrudan istihdamın yanı sıra, öğrenciye yönelik iş alanlarında (kafe, restoran, yurt vb.) yaratılan dolaylı istihdamın da net göçlerin artışında payı olduğu söylenebilir.

Tablo 7- Çanakkale il merkezi nüfusunda başka ilde doğan nüfusun miktarı ve oranı.

Table 7- The rates and number of population born in other provinces in province center of Çanakkale.

YILLAR	BAŞKA İLDE DOĞANLAR	%
1985	17.808	38
1990	18.719	36
2000	28.829	39
2015	71.025	46

Şekil 8- Çanakkale il merkezinin başka illerden aldığı göç miktarı ve dağılımı.

Figure 8- The amount and distribution in-migration from other provinces of center of Çanakkale.

Tablo 8- Çanakkale ilinin aldığı göçlerin nedenlerine göre dağılımı (1995-2000).
Table 8- In-migrations to provincial center of Çanakkale and its distribution according to causes.

GÖÇ ETME NEDENLERİ	ERKEK	KADIN	TOPLAM	%
İş arama-Bulma	4.233	733	4.966	11,6
Tayin-Atama	4.396	1.949	6.345	14,8
Hane halkı bireylerinden birine bağlı göç	3.015	5.501	8.516	19,9
Eğitim	3.703	3.244	6.947	16,2
Evlilik	127	1.714	1.841	4,3
Deprem	312	320	632	1,5
Güvenlik	66	28	94	0,2
Diğer	10.262	2.656	12.918	30,2
Bilinmeyen	457	102	559	1,3
TOPLAM	26.571	16.247	42.818	100,0

Kaynak: TÜİKa,2005. Genel Nüfus Sayımı 2000. Göç İstatistikleri. Yayın No: 2976.

3.4. Çanakkale’de Net Göçlerin Coğrafi Boyutu

Çanakkale ilinin iller arası göç verileri incelendiğinde, ilin net göç miktarı, net göç hızı ve göç etkinlik oranlarında olduğu gibi, net göçlerin coğrafi boyutunda da 1990 sonrasında büyük değişimlerin olduğu gözlenmektedir. Şekil 9 incelendiğinde; Çanakkale ilinin 1990 yılına kadar başta İstanbul olmak üzere yakın çevresindeki illere göç veren bir il konumundayken; 1990’dan sonra yine başta İstanbul olmak üzere yakın çevresindeki illerden net olarak göç alan bir ile dönüştüğü görülmektedir (Şekil 9 ve Tablo 9).

Ayrıca, 1975-1985 yılları arasındaki daimi ikamet değişimine dayalı göç verileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Çanakkale’nin 43 ilden 4.444 kişilik göç aldığı, buna karşılık 23 ile 7.811 kişi göç verdiği görülmektedir. 1975-1985 döneminde aldığı göçlerin illere dağılımı incelendiğinde, kendisine yakın hiçbir ilin ilk beş içinde yer almadığı görülürken; verdiği göçün %

37’sini İstanbul, % 23’ünü Balıkesir ve 15’ini ise Bursa gibi kendine yakın illere kaybetmiştir. Buna karşılık, ADNKS’nin 2008-2017 dönemindeki veriler, Çanakkale’nin 78 ilden aldığı net göçün 40.865 olduğunu ve aldığı net göçün % 39’unun İstanbul, % 3’ünün Bursa ve % 2’sinin İzmir gibi kendine yakın illerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Çanakkale aynı dönemde Eskişehir ve Tekirdağ illerine son derece az miktarda göç vermiştir (Tablo 9).

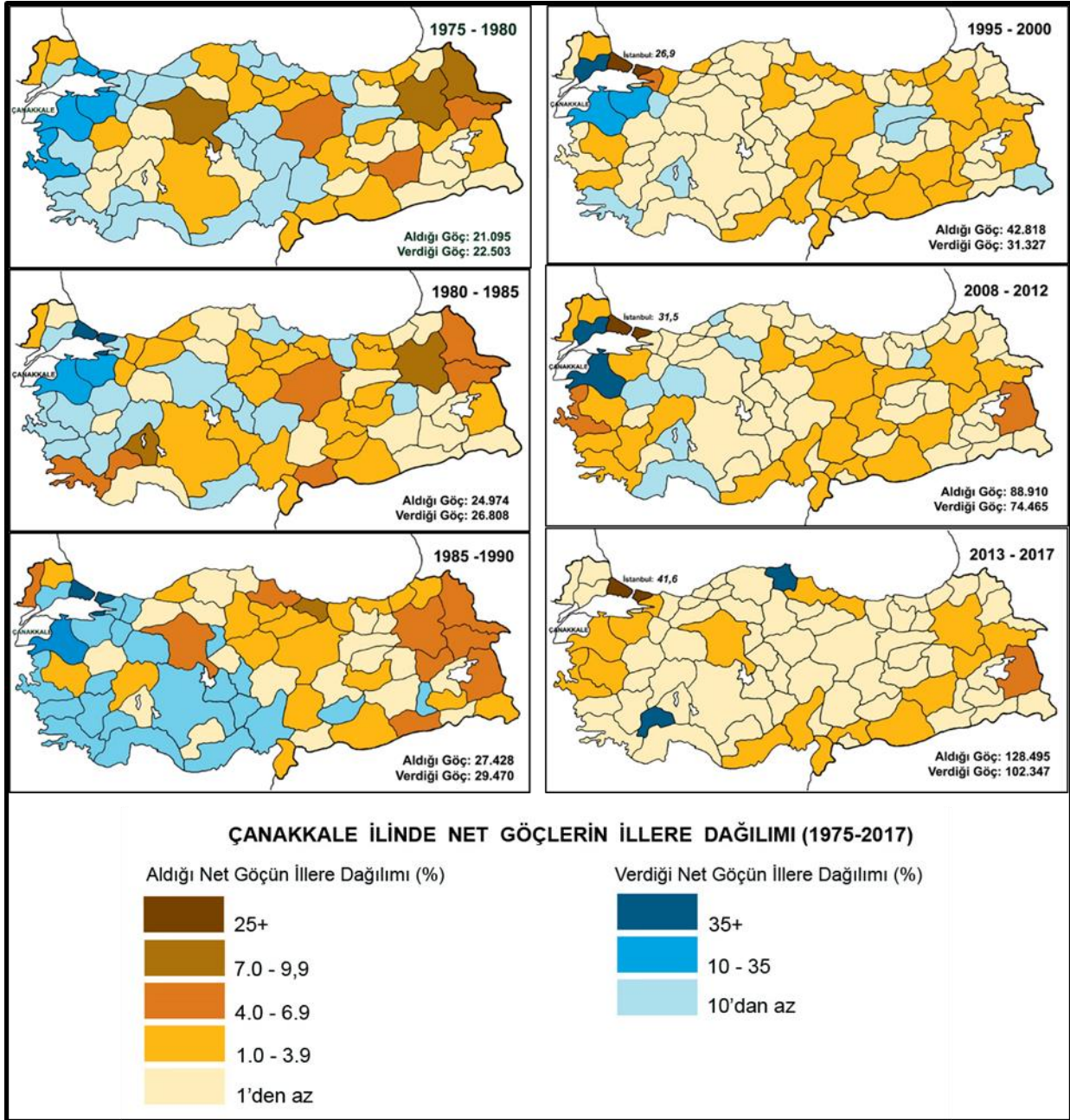
Çanakkale ilinin iller arasındaki net göçlerde yaşadığı bu değişim, ilin net göç kazancının hem bölgesel dağılımına hem de net göç miktarlarına yansımıştır. Çanakkale ili 1990’a kadar, Marmara Bölgesi başta olmak üzere Ege Bölgesi’ne nüfus kaybederken (1985-1990 döneminde bu iki bölgeye Akdeniz Bölgesi de eklenmiştir), 1995’ten sonra, tüm bölgelerden net olarak göç almıştır. Aldığı bu göçlerin büyük kısmı da İstanbul ilinin etkisiyle Marmara Bölgesi’nden kaynaklanmaktadır (Tablo 10).

Tablo 9- Çanakkale ilinin net göç aldığı ve verdiği ilk beş il.
Table 9- The first five provinces where the province of Çanakkale receives net migration and gives net migration.

NET GÖÇ ALDIĞI İLK 5 İL					
1975-1985*			2008-2017**		
İller	Net Göç	Göç aldığı iller içindeki payı (%)	İller	Net Göç	Göç aldığı iller içindeki payı (%)
Erzurum	393	9	İstanbul	15.778	39
Kars	358	8	Van	2.120	5
Isparta	317	7	Bursa	1.238	3
Ağrı	254	6	Ağrı	1.146	3
Sivas	217	5	İzmir	974	2
NET GÖÇ VERDİĞİ İLK 5 İL					
1975-1985*			2008-2017**		
İller	Net Göç	Göç verdiği iller içindeki payı (%)	İller	Net Göç	Göç verdiği iller içindeki payı (%)
İstanbul	-2.886	37	Eskişehir	-72	26
Balıkesir	-1.767	23	Tekirdağ	-200	74
Bursa	-1.165	15			
İzmir	-886	11			
Tekirdağ	-217	3			

*1975-1985 verileri daimi ikamet değişikliği verilerine,

**2008-2017 verileri ADNKS verilerine dayanmaktadır.

Şekil 9- Çanakkale ilinde net göçlerin illere dağılımı (1975-2017).
Figure 9- The provincial distribution of the net migrations in Çanakkale province (1975-2017).

Tablo 10- Çanakkale ilinde net göçlerin bölgesel dağılımdaki değişimler (1975-2017).
 Table 10- The regional distribution of the net migrations in Çanakkale province (1975-2017).

	1975	1980	1985	1995	2008	2013
	1980	1985	1990	2000	2012	2017
Marmara	-2.236	-3.692	-4.342	3.717	4.931	13.851
Ege	-613	-347	-610	770	2.003	1.475
Doğu Anadolu	779	760	1.246	1.403	2.863	3.776
Güneydoğu Anadolu	310	292	463	1.469	1.171	1.814
Akdeniz	-162	568	-238	1.077	1.049	1.528
İç Anadolu	297	140	378	1.117	868	1.764
Karadeniz	217	445	1.061	1.938	1.560	1.940
TOPLAM NET GÖÇ	-1.408	-1.834	-2.042	11.491	14.445	26.148

4. Sonuç

1950'den günümüze, Türkiye'de kentleşme sürecinde yaşanan gelişmeler göç nedenlerinde, göç alan sahalarda ve kentleşmeye neden olan faktörlerde önemli değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir. Kentleşme sürecimizin temel kaynağını oluşturan göçler, temelde ekonomik nedenlere bağlı olmaya devam ederken, turizm ve üniversiteler gibi yeni faktörler hem yeni bir göç ve kentleşme nedeni olarak hem de kentleşmeye yeni bir boyut kazandırması açısından önemli rol oynamaya başlamıştır. 1995-2000 döneminde gerçekleşen iç göçlerde eğitim amaçlı göçler % 12 ile temsil edilirken bu oran 2011 yılında % 23'e yükselmiştir. Bu veriler, yükseköğrenimin Türkiye'deki nüfus hareketleri içinde giderek büyüyen bir güç haline geldiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'deki kentsel nüfus artışlarına ve iç göç verilerine makro düzeyde bakıldığında, üniversitelerin doğrudan ve dolaylı etkilerinin, turizmin yarattığı değişimler kadar fark edilir bir düzeyde olmadığı söylenebilir. Ancak daha detaylı araştırmalar, kurulan üniversitelerin doğrudan ve dolaylı etkilerinin, buldukları illerin ve kentlerin göç verilerinde ve özellikle il merkezi nüfuslarında çok önemli değişimler yarattığını göstermektedir.

1992 yılında kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi de, günümüze kadar öğrenci sayılarında kaydettiği hızlı artış başta olmak üzere, oynadığı doğrudan ve dolaylı roller sayesinde Çanakkale'nin göç verilerinde ve il merkezi nüfusunda büyük bir dinamizm ve değişim yaratmıştır. 1975-1990 yılları arasında net göç

bilançosu negatif olan Çanakkale, üniversitenin kurulmasıyla göç alan iller arasına girmiştir. Çanakkale'de göç konusundaki bu değişim, onun net göç hızları açısından Türkiye sıralaması içindeki yerinde de çarpıcı değişimler yaratmıştır. Üniversitenin kurulmasından önceki 1975-1990 yılları arasında net göç hızları açısından Türkiye'de 20-23. sıralar arasında yer alan Çanakkale, 2008-2012 döneminde 10. ve 2013-2017 döneminde ise 5. sıraya yükselmiştir. Çanakkale'nin göç veren bir ilden, göç alan bir ile dönüşmesi, net olarak göç verdiği illerin sayısında da ciddi bir gerileme yaratmıştır. 1990 öncesinde Çanakkale, 20'den fazla ile göç verirken, bu sayı 2008-2012 döneminde 9'a, 2013-2017 döneminde ise 2'ye inmiştir.

Fakülte ve diğer kurumların büyük bir kısmının il merkezinde yer alması, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin nüfus dinamikleri üzerindeki en güçlü etkisinin, doğal olarak il merkezinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim 1975-1990 yılları arasında il merkezinin nüfus artış hızı gerileme eğilimi gösterirken, 1990'dan itibaren sürekli yükselmiş ve % 42'ye ulaşmıştır.

Buraya kadar elde ettiğimiz sonuçlar, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin ilin göç verilerinde ve il merkezinin nüfus artışında çok önemli farklar yarattığını göstermekle beraber, bu tablonun gelecekte hangi yöne evrileceği konusunda güçlü bir kanaate varmamız için yeterli olmadığı söylenebilir. Bunun en önemli nedeni, içinde bulunduğu kentlerin başta ekonomik yapısı olmak üzere tüm niteliklerini derinden etkileyen üniversitelerin bu etkilerinin, üniversitenin büyüme süreciyle yakından ilgili olmasıdır. Başka bir

anlatımla, nüfusa ilişkin değişimler, üniversitenin büyüme süreci ile paralel seyretmiştir. Ancak kabul etmek gerekir ki, üniversitelerin kuruldukları tarihten günümüze kadar gösterdiği bu hızlı büyümenin, sürekli devam edeceğini düşünmek çok da gerçekçi değildir.

Bu bakımdan, üniversitenin büyümesi doğal olarak yavaşladığında veya sona erdiğinde, Çanakkale'nin hem il merkezi nüfusu hem de göç verileri üzerindeki etkisinin, 1990'dan günümüze

kadar olan dönemin aksine, çok büyük olmayacağı ileri sürülebilir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi sadece nüfus konusunda değil, başta ekonomik faaliyetler olmak üzere, kentsel gelişim, konut piyasası üzerinde de olumsuz etkiler yapabilir. Bu nedenle, benzer örneklerden de yararlanarak, üniversitenin büyüme sürecinin başta kent yöneticileri ve planlayıcıları tarafından dikkatle izlenmesi önem taşımaktadır.

REFERANSLAR

- Ada, Ş., Bilgili, A.S. 2008. 'Üniversitenin şehrin sosyo-ekonomik kalkınmasına etkisi: Atatürk Üniversitesi örneği'. *Dokuz Eylül Üniversitesi 2. Ulusal İktisat Kongresi*, 20-22 Şubat 2008. İzmir.
- Akarca, A.T., Tansel, A. 2012. *Southwest as the new internal migration destination in Turkey*. Discussion Paper series, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, No. 6627, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Akarca, A.T., Tansel, A. 2017. Tourism-driven migration to southwestern Turkey. *Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 31(1), 23-42.
- Akengin, H., Kaykı, A. 2013. Şehirleşme üniversite ilişkisine bir örnek: Gazimağusa. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 501-525.
- Atik, H. 1999. Üniversitelerin yerel ekonomiye katkıları: Teori ve Erciyes Üniversitesi üzerinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 15, 99-110.
- Avcı, S. 1993. Türkiye'de şehir ve şehirli nüfusun dağılışı 1927-1990. *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 248-269.
- Blackwell, M., Cobb, S., Weinberg, D. 2002. The economic impact of educational institutions: Issues and methodology. *Economic Development Quarterly*, 16, 88-95.
- Brown, K.H., Heaney, M.T. 1997. A note on measuring the impact of institutions of higher education. *Research in Higher Education*, 38(2), 229-240.
- Brownrigg, M. 1973. The economic impact of a new university. *Scottish Journal of Political Economy*, Vol. XX, No. 2, June, 123-139.
- Caffry, J., Isaacs, H.H. 1971. *Estimating the impact of a college or university on the local economy*. Washington, DC: American Council on Education.
- Carroll, M.C., Smith, B.W. 2006. Estimating the economic impact of universities: The case of Bowling Green State University, *The Industrial Geographer*, 3(2), p. 1-12.
- Cerit, S. 1986. Türkiye'de iller arası göçler (1950-1980). *Nüfus Bilim Dergisi*, 8, 81-103.
- Çalışkan, Ş. 2010. Üniversite öğrencilerinin harcamalarının kent ekonomisine katkısı (Uşak Üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 169-179.
- Çalışkan V., Sarış F. 2008. Çanakkale Şehrinde Üniversite-Konut İlişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(20), 215-237.

- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı:
<http://ogrenciisleri.comu.edu.tr/istatistikler/yillara-gore-ogrenci-sayilari.html> (Erişim: 8.9.2018)
- Çayın, M., Özer, H. 2015. Üniversitelerin il ekonomisine katkısı ve öğrencilerin tüketim yapısı: Muş Alparslan Üniversitesi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 131-147.
- Çınar, R., Emsen, Ö. S. 2001. Eğitim ve iktisadi gelişme: Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum il ekonomisi ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2), 91-104.
- Dalğar H., Tunç, H., Kaya, M. 2009. Bölgesel kalkınmada yükseköğretim kurumlarının rolü ve Bucak örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 39-50.
- Demireli, C., Taşkın, E. 2013. Üniversite öğrencilerinin buldukları şehre ekonomik katkıları: Kütahya il merkezi örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 321-328.
- DİE, 1985. Daimi İkametgâha Göre İç Göçler 1980, Ankara: DİE Yay. No: 1124.
- DİE, 1989. Daimi İkametgâha Göre İç Göçler 1985. Ankara: DİE Yay. No: 1381.
- Doğramacı, İ. 1988. *Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler*. YÖK, Ankara.
- Drucker J., Goldstein H. 2007. Assessing the regional economic development impacts of universities: A review of current approaches. *International Regional Science Review* 30(1), 20-46.
- Elliott, D. S., Levin, S. L., Meisel, J. B. 1988. Measuring the economic impact of institutions of higher education. *Research in Higher Education*, 28(1), 17-33.
- Erkekoğlu, H. 2000. Bölge üniversitelerinin yerel ekonomiye katkıları: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 16, 203- 210.
- Felsentein D. 1996. The University in the Metropolitan Arena: Impacts and Public Policy Implications. *Urban Studies*, 33(9), 1565-1580.
- Gedik, A. 1997. İnternal migration in Turkey, 1965-1985: Test of conglifting findings in the literatüre. *Review of urban & regional development studies*, 9, 170-179.
- Goldstein H., Drucker J. 2006. The Economic development impacts of universities on regions: Do size and distance matter?. *Economic Development Quarterly*, 20(1), 22-43.
- Görkemli, H. N. 2009. Selçuk Üniversitesi'nin Konya kent ekonomisine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 169-186.
- Huggins, R., Cooke, P. 1997. The economic impact of Cardiff University: innovation, learning and job generation. *GeoJournal* 41(4), 325-337.
- Işık, Ş. 2005. Türkiye'de kentleşme ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 57-71.
- Işık, Ş. 2008a. *Türkiye'de Üniversitelerin Kentlerin Gelişimi ve Ekonomik Yapısı Üzerine Etkileri: Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Örneği*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Işık, Ş. 2008b. Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(10), 159-181.
- Işık, Ş. 2009. Türkiye'de eğitim amaçlı göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 27-37.
- Işık, Ş., Zoğal, V. 2017. Turizm kentleşmesi kavramı: Antalya Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(2), 71-94.

- İçduygu, A., Sirkeci, İ. 1999. 'Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri', *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, S.Ö. 2006. Çanakkale'de demografik geçiş dönemleri, nüfus hareketleri ve gelecek projeksiyonlar. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 4, 141-161.
- Karataş, M. 2002. *Üniversitelerin sosyo-ekonomik gelişmede rolü ve önemi (Muğla Üniversitesi örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.
- Kaya, G. 2014. Adıyaman Üniversitesinin kentsel mekân ve sosyal çevre üzerindeki etkisi (Altınşehir mahallesindeki haneler ve işletmeler üzerine bir inceleme). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(16), 231-259.
- Kocaman, T. 2008. *Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*. DPT. Ankara
- Korkmaz, Ö. 2015. Üniversite öğrencilerinin harcamalarının il ekonomisine katkısı: Bayburt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine bir analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 233-250.
- Martin, F. 1998. The economic impact of Canadian University R&D. *Research Policy*, 27, 677-687.
- ÖSYM 2001-2002 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri
<http://www.osym.gov.tr/Eklenti/3823,1ogrencisayilariozettaablosupdf.pdf?0> (Erişim: 5.7.2018)
- ÖSYM 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri
<http://www.osym.gov.tr/Eklenti/3959,1ogrencisaypdf.pdf?0> (Erişim: 5.7.2018)
- ÖSYM 2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri
<http://www.osym.gov.tr/Eklenti/4548,1ogrencisayozettaablosupdf.pdf?0> (Erişim: 5.7.2018)
- Özgür, E. M. 1998. *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara.
- Özgür, E.M. 2003. XXI. Yüzyılın başında Türkiye nüfusu. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-53.
- Öztürk, S., Torun, İ., Özkök, Y. 2011. Anadolu'da kurulan üniversitelerin illerin sosyo-ekonomik yapılarına katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(8), 145-158.
- Peker, M. 1999. 'Türkiye'de iç göçün değişen yapısı'. *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları, s. 295-304.
- Sargın, S. 2006. *Şehirleşme-Üniversiteler: Üniversitelerin Şehirleşmeye Etkileri*. Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Savaş Yavuzçehre, P. 2016. Üniversitelerin kentlerine etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 235-250.
- Selçuk, G., Başar, S. 2012. Kafkas Üniversitesi öğrencilerinin harcamalarının Kars ili ekonomisine katkısı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(4), 89-106.
- Siegfried, J.J., Sanderson, A.R., Mchenry, P. 2007. The economic impact of colleges and universities. *Economics of Education Review*, 26, 546-558.
- Soysal, A., Bakan, S., Özçalıcı, M., Kaymaz, Y., Söylemez, C. 2012. Kilis 7 Aralık Üniversitesi öğrencilerinin Kilis ekonomisine katkısı: 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılı Örneği. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24, 261-276.
- Steinacker, A. 2005. The Economic Effect of Urban Colleges on their Surrounding Communities. *Urban Studies*, 42(7), 1161-1175.

- Stillwell, J., Bell, M., Blake, M., Williams O.D., Rees, P. 2000. Net migration and migration effectiveness: A comparison between Australia and the United Kingdom 1976-1996. *Journal of Population Research* 17(1),17-38.
- Tatlı, H. 2014. Bingöl Üniversitesi öğrencilerinin Bingöl ekonomisine katkısı. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 79-94.
- Tavoletti, E. 2007. Assessing the Regional Economic Impact of Higher Education Institutions: An Application to the University of Cardiff. *Transition Studies Review*, 14(3), 507-522.
- Taylor, M., Plummer, P., Bryson, J.R., Garlick, S. 2008. The role of universities in building local economic capacities. *Politics & Policy*, 36(2), 216-231.
- TGYONA. 2006. *Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayın No: NEE-HÜ.06.01, Ankara.
- Toprak, M.A. 2017. *Kütahya Kentinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Gelişiminde Dumlupınar Üniversite’sinin Etkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Tutar, E. 2005. *Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkısı: Niğde Örneği*. Detay yayıncılık, Ankara.
- TÜİKa, 2005. *Genel Nüfus Sayımı 2000*. Göç İstatistikleri. Yayın No: 2976.
- TÜİKb. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 (Erişim: 5.7.2018)
- Tümertekin, E. 1968. *Türkiye’de İç Göçler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1371. İstanbul.
- Tümertekin, E. 1973. *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1840, İstanbul.
- Yakar, M. 2009. İller arası ve il içi göçlerde Afyonkarahisar kenti (1975-2000). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* XI(1), 141-163.
- Yakar, M. 2012. Türkiye’de iç göçlerin ilçelere göre mekânsal analizi: 1995-2000 dönemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 741-768.
- Yakar, M. 2013. 21. Yüzyılın başında Türkiye’de iller arası göçlerin mekansal ve istatistiksel analizi. *Journal of World of Turks*. 5(3), 239-263.
- Yayar, R., Demir, D. 2013. Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nin Tokat ili ekonomisine etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(8), 106-122.
- Yılmaz, S., Şeker, M. 2011. ‘Üniversitelerin buldukları bölgelere sosyo-ekonomik etkileri’. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*, 27-29 Mayıs 2011, 2285-2291, İstanbul.
- YÖK. 1996. *Türk Yükseköğretim Sistemi 1994-1995’den 1995-1996’ya Gelişmeler*.
- YÖK. 2005. *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*.
- Yüceşahin, M.M., Bayar, R., Özgür, E.M. 2004. Türkiye’de şehirleşmenin mekânsal dağılışı ve değişimi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 23-39.
- Yüceşahin, M.M., Özgür, E.M. 2006. Türkiye’nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: süreçler ve mekansal örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2),15-35.
- Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi: <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim: 9.9.2018)